

מתוך סדרת הספרים "לב המועדים"

לב המועדים

מתוך הספר "לב המועדים אלול וראש השנה"

גליון 10

אמירת "לדוד ה' אורי וישעי"

אמירת מזמור "לדוד ה' אורי וישעי" (תהילים כז)

"לדוד ה'": נהגו בני אשכנז לומר בתפילת שחרית וערבית מזמור (תהילים כז, א) "לדוד ה' אורי וישעי", ובנוסף ספרד נהגו לאמרו בתפילת מנחה אחרי "עלינו לשבח" (מטה אפרים תקפא ס"ק ו, קצוש"ע קב ב).

יש שנהגו שלא לאמרו (הנהגות מהרש"א, מעשה רב נג)

וכן מנהג הגר"א, ונראה הטעם משום טירחא דציבורא וכמו שאומרים בברכות (יב, ב) משום ביטול מלאכה, וכן במגילה (כא, א) שאין מוסיפים קרואים ביום שמותרים במלאכה (תפלה לדוד לבעל האדר"ת).

וכן מנהג ברוב בני ספרד, ומנהג המרוקאים לומר.

יש שנהגו לאמרו רק בתפילת שחרית, ואין אומרים בתפילת ערבית.

תחילת אמירתו: יש שמתחילים מיום א' (ספר תניא), ומנהגינו להתחיל ביום ב' דר"ח (קצוש"ע קב ב).

עד מתי אומרים זאת: עד שמיני עצרת (מטה אפרים תקפא ס"ק ו, ומשנ"ב שם ס"ק ב) יש אומרים עד בככלל (קהילות חסידים בא"י, ליקוטי מהרי"ח). ומנהג ליטא שבשמיני עצרת עצמו לא אומרים זאת (וכן נהג החזו"א).

הטעם באמירת מזמור זה:

ע"פ במדרש שוחר טוב, (תהילים כז פס' ד) "אורי" זה ר"ה, "ישעי" ["ישעי" מלשון ישועה, יום של סליחה וכפרה יום של כפרת עונות יום שאין השמן משטין ומקטרג לזה קוראים ישועה גדולה], זה יו"ב, "כי יצפנני בסוכה", זה סוכות (אלף למטה תקפא ס"ק ו).

יש שדחו טעם זה, דאטו כל הפסוקים בתנ"ך שנדרשים על ראש השנה ויו"ב יקבעו בסידור לאמר את כל המזמורים פעמיים ביום (ר' אברהם דוד לאוואיט בספרו שער הכולל).

טעם אחר: לפי שבמזמור זה יש י"ג שמות הויה שהם כנגד י"ג מידות של רחמים שהם מאירים בימים אלו (בפנים יפות בפרשת אחרי מות ויקרא מז כא בתוד"ה וכתב).

טעם אחר: דאמרינן בתענית (ת, ב) דאין לבקש על שני דברים כאחד דאינו נענה אפילו על אחת מהם, וקשה שהרי בר"ה ויו"ב מבקשים כמה בקשות, אך ביאור הענין לפי שכל הבקשות כונתם לדבר אחד לעבודת ה' שלא יהיה שום מניעה בעבודת ה', וזה שאמר דוד המלך אע"פ שבקשתי הרבה בקשות אחת היא, אחת שאלתי מאת ה' ולא יותר, שבתי בבית ה' כל ימי חיי, ולפיכך אמרינן אותו בחודש אלול ותשרי שאז אנו מבקשים מהשי"ת הרבה בקשות ובכך שאומרים לדוד ה' אורי ובו הפסוק אחת שאלתי מאת ה' מגלים אנו דעתנו שבבקשותינו אחת היא וכדאי שתתמלא (ספר שארית מנחם מהרה"ק מוישווא עפ"י פירושו של הפנים יפות על הפסוק אחת שאלתי).

טעם אחר: במזמור זה נאמר בפסוק יג "לולא האמנתי וכו'", לולא אותיות אלול (אוצר כל מנהגי ישרון סימן ס).

מקום אמירתו

שחרית: יש שאומרים אחרי חזרת הש"ץ ותחנון קודם חצי קדיש, ויש אומרים: אחר חצי קדיש (קצה המטה תקפא ס"ק מז), והטעם: לפי שמעם אמירת מזמור זה לפי שיש בו כוונת י"ג מידות של רחמים וכן יש בו י"ג שמות הויה, לכן אומרים זאת אחר שמו"ע כמו שאנו אומרים בכל השנה י"ג מידות אחר שמו"ע (משמרת שלום תקפא א ג), טעם אחר: כדי שלא להרבות בקדישים.

אחרי שיר של יום (משנ"ב תקפא ס"ק ב) ובר"ח ובשבת אומרים אחר תפילת שחרית יחד עם שיר של יום של שבת ור"ח, והטעם שנאמר אחרי שיר של יום: לפי שתדיר ושאנו תדיר תדיר קודם (מט"א שם ו).

אחר עלינו לשבח אחר תקיעת שופר בנוסף ספרד שעלינו הוא סיום התפילה אומרים אותו אחר עלינו, והטעם: כדי להסמיכו לתקיעת שופר (קצה המטה תקפא ס"ק מז), ומנהג אשכנז אחרי "קווה אל ה'" ונראה שהטעם כלעיל.

קדיש אחר "לדוד ה'": יש שנהגו שלא לומר קדיש אחר לדוד, והטעם: כדי לא להרבות בקדישים (הערה שעל פסקי סידור הרב).

הטעם שאין מברכים על תקיעות של חודש אלול משום שהיו רק הכנה לתשובה (שו"ת רבבות אפרים חלק א סימן שצג), טעם אחר: כמו שמצאנו בשמיני עצרת דיושבים בסוכה ואין מברכים והטעם משום שלא יראה ככל תוסף ה"ה הכא אין מברכים כדי שיהא ניכר שהתקיעות הם רק לקיים המנהג ולא למצווה (שו"ת תשובות והנהגות חלק ד סימן קלד).

ברכת שהחיינו: הטעם שאין מברכים שהחיינו על תקיעת זו לפי שאינו אלא מנהג, ועל שאין הנאת הגוף (קונטרס תשובות והנהגות עמוד מד).

הטעם שמפסיקים בערב ראש השנה

כיון שבשלושים יום כיון דדש דש דהיינו שכל יום רצופים הדבר נעשה טבע אצל האדם ולא ישפיע עליו יותר (כמו שמצאנו אצל מיטוס (נימין נ, ב) שלאחר ל' יום התרגל לשמיעת הכאה) ולכן מפסיקים בערב ראש השנה (הגר"א בפירושו על ספר יונה פרק ג פסוק ג). (עוד טעמים עיין בלב המועדים)

סליחות

תענית ביום א' דסליחות

ביום א' דסליחות נהגו רוב הקהל להתענות (משנ"ב תקפא ס"ק טו).

הטעם שבסליחות של ראש השנה מקדימים אשרי ושאר פסוקי דרחמים משא"כ בסליחות של תענית ציבור משום דשאר סליחות אומרים בתוך התפילה והם חלק מתפילת שחרית ולכן אומרים פסוקי דזימרא דשחרית לפני עולה ג"כ אמירת פסוקים לפני הסליחות משא"כ סליחות של הימים הנוראים אומרים לפני שחרית והם סדר של התפילה בפני עצמם ולכן צריך להקדים לאמירתם פסוקי דרחמים (ספר האלולים קודש לה' פרק א).

אין אומרים או"א בסליחות המתחילות בה' והטעם: משום דמחזיו כדשני רשיות (כה"ה תקפא ס"ק כה), טעם אחר: כיון שמתפללים את הסליחה לה' יתברך צריך לפנות אליו לומר לו או"א אבל כשבסליחה מתחילה בשם ה' הרי כבר פונים לקב"ה (שערי ימים הנוראים סימן ב).

ביום שמתפללים מוסף: נוסח ספרד שאומרים שיר של יום אחר שחרית אומרים לדוד אחר גמר תפילת שחרית קודם אין כמוך או אתה הראת, ומקדים שיר של יום מפני שתדיר ואינו תדיר קודם (מטה אפרים תקפא ס"ק ו).

מנחה (מטה אפרים תקפא ס"ק ו, משנ"ב שם ס"ק ב)

י"א לפני עלינו לשבח, והטעם: כדי לא להרבות בקדישים.

ו"א אחר עלינו. והטעם: נראה לומר משום תדיר ושאינו תדיר קודם (חיי משה תקפא ב).

מעריב: אחרי עלינו לשבח (אלף המגן תקפא ו) ויש שנהגו שאין אומרים בתפילת מעריב כלל (לוח ארץ ישראל שכך נהגו בחורבת יהודה החסיד).

קדיש בתרא: יש אומרים שיאמרו אחר אמירת "לדוד ה' ", והטעם: לפי שברכו נתקן למאחרים לבוא לכן כל מה שאפשר לאחר אמירתו מאחרים (הגר"ק בשם החזו"א הובא באורחות רבנו ח"ב ר"ה עמ' קסה).

ומנהגינו: לומר ברכו אחר עלינו לשבח, והטעם: להראות שאמירת לדוד ה' היא הוספה מיוחדת (דברי יוסף עמ' קפא בשם הגר"ש דבליצקי).

השלמות לספר לב המועדים אלול

תקיעות חודש אלול

רמז למנהג לתקוע בחודש אלול על פי מה שהביא הבית יוסף בסימן תכב בשם הגאונים רמז לאמירת הלל בר"ה ממזמור תהילים קנ "הללו אל בקדשו" י"ב פעמים הללו כנגד י"ב חודשי השנה ולכן כופלים כל הנשמה כנגד חודש העיבור [אדר ב'] ולפי זה "הללו בתקע בשופר", מכון כנגד חודש אלול (קצה המטה תקפא ב).

לדקדק בתקיעות חודש אלול

יש אומרים שאין מדקדקים בתקיעות אלו שיהיו תקיעות כדין תקיעות של ר"ה (ריטב"א רה כו, ב ד"ה אמר לוי הגר"ש קמיצנקי).

ויש אומרים: שלכתחילה יש להחמיר בתקיעות אלו שיהיו כדין (שו"ת שבט הקהתי ח"ג ס' קפג אות ד).

קטן בתקיעות אלו

יש אומרים: לכתחילה יש לגדול לתקוע, והטעם: מפני כבוד הציבור (הגר"ק הובא בספר האלולאים קודש לה' פרק ה ה הערה 252).

ויש אומרים: שצריך שכל התקיעות צריכות להיות לכתחילה כמו בר"ה לפי זה יש להקפיד שקמן לא יתקע (עיין שו"ת שבט הקהתי ח"ג ס' קפג אות ד).

ברכה על תקיעת שופר

הטעם שאין מברכים שהחיינו על עשית שופר כמו שמצאנו לגבי עשית סוכה שמברך שהחיינו

משום שהוא להרבה שנים בשונה מסוכה דנעשית בכל שנה (ערוה"ש תרמא ב). (עוד טעמים עיין בלב המועדים)

ניתן להשיג
"לב המועדים"
"אלול ראש השנה"
 בבתי הכנסת ובבית המחבר
 רחוב בעלי התוספות 6, משפחת לב
 052-7668608